

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री दीपक कुमार कार्की
माननीय न्यायाधीश श्री मीरा खडका
आदेश

०६९-WO-१३२९

विषय:- उत्प्रेषण ।

बारा जिल्ला कलैया नगरपालिका वडा नं. ११ टोल वरेवा गाउँ बस्ने
कमरदिन मियाको छोरा सदिकमिया अंसारी-----१

निवेदक

विरुद्ध

बारा जिल्ला, वघवन गा.वि.स. वडा नं. ३ टोल वघवन गाउँ बस्ने स्व.
रजाक मियाको छोरा जहिर मिया अंसारी-----१

ऐ.ऐ. बस्ने स्व. रजाक मिया अंसारीको श्रीमती जमुनी खातुन(जोलाहिन)--१

ऐ.ऐ. बस्ने ऐ. को छोरा जाकिर हुसेन अंसारी-----१

ऐ.ऐ. बस्ने ऐ. को छोरा इसलाम मिया-----१

ऐ.ऐ. बस्ने ऐ. को छोरा फुलमहमद अंसारी-----१

ऐ.ऐ. बस्ने ऐ. को छोरा मुर्निर मिया-----१

विपक्षी

ऐ.ऐ. बस्ने ऐ. को छोरा ताहिर मिया अंसारी-----१

बारा जिल्ला अदालत, कलैया-----१

तहसिलदार, बारा जिल्ला अदालत, कलैया-----१

पुनरावेदन अदालत, हेटौँडा-----१

मालपोत कार्यालय, वारा, कलैया-----१

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२ तथा धारा १०७(२) बमोजिम दायर
भएको रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छः-

म निवेदकसँग विपक्षी नं.१ ले घरब्यवहार चलाउन भनी रु.६१,०००।- कर्जा लिई २०५८।१।८ गते कपाली तमसुक गरी भाखाभिन्न नतिर्नु भएपछि विपक्षी बारा जिल्ला अदालतमा लेनदेन मुद्दा दायर गरेकोमा मिति २०६८।८।५ मा साँवा ब्याज भरी पाउने ठहरी भएको फैसला अन्तिम भएको अवस्था छ। विपक्षी नं.८ बारा जिल्ला अदालतबाट लेनदेन मुद्दाकै रोहमा मिति २०६८।३।१० को आदेशबाट निवेदन माग बमोजिम कित्ता नं.१५३१, १५२८, १५२९, १५२७, १५२६, १५३०, १५२४, २६३ को जग्गा अ.वं.१७१क.नं. अनुसार विपक्षी मालपोत कार्यालय बारामा रोक्का राखिएको अवस्था रहेको छ। यसरी मेरो बिगोमा मिति २०६८।८।२० मा बारा जिल्ला अदालत, तहसिल शाखा समक्ष कारवाही प्रारम्भ भएपछि विपक्षी नं.२,३,४,५,६,७ बाट अ.वं.१७१ ख नं. बमोजिम रोक्का आदेश खारेज गरी फुकुवा गरी पाँउ भनी निवेदन गरेकोमा बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।५।१५ मा रोक्का जग्गा फुकुवा गर्न मिलेन कानून बमोजिम गर्नु भन्ने आदेश भएको थियो। सो आदेश उपर विपक्षी नं.२,३,४,५,६,७ ले विपक्षी पुनरावेदन अदालत हेटौँडामा अ.वं.१७ नं. अनुसार निवेदन गर्दा पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट अन्य मुद्दामा रोक्का रहेको नभए प्रस्तुत मुद्दामा निवेदकहरूको जग्गाको रोक्का फुक्का गरिदिनुहोला भन्ने आदेश भयो । यसरी रोक्का फुक्का गर्ने आदेश भएपश्चात् बारा जिल्ला अदालतको तहसिलदारबाट मिति २०७०।१।२५ मा रोक्का भएको जग्गा फुकुवा भएको देखिँदा प्रतिवादीको नाउँको स्वतन्त्र जग्गा देखाउन वादिलाई तारेख तोकी देखाएमा नियमानुसार पेश गर्नु भनी आदेश भयो। विपक्षीहरूले गरेको यस प्रकारको गैरकानूनी क्रियाकलापलाई बदर गराउन अन्य प्रभावकारी कानूनी उपाय नहुँदा यो रिट निवेदन लिएर सम्मानित अदालतसमक्ष उपस्थित भएको छु।

विपक्षी जहिर मिँया अन्सारीसँग भएको कपाली तमसुकको सम्बन्धमा भएको लेनदेन मुद्दामा मिति २०६८।३।१० को आदेशबाट जग्गाहरू रोक्का रहेको अवस्थामा प्रस्तुत लेनदेन मुद्दा मिति २०६८।८।५ मा फैसला भै मुद्दाको लगत समेत कट्टा भैसकेको अवस्थामा मुलुकी ऐन, अ.वं.१७१ (ख) नं. को निवेदन ग्रहण गरी सो मा मिति २०६९।५।१५ मा फुकुवा गर्न मिलेन भन्ने आदेश र सो उपर मुलुकी ऐन, अ.वं.१७ नं. को निवेदन विपक्षी पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाले ग्रहण गर्न मिल्दैन। मुद्दा नै फैसला भै लगतकट्टा भएपछि त्यस मुद्दाभिन्न अघी भएको आदेशको रित वेरित हेरिरहन मिल्ने हुँदैन। त्यसैगरी तमसुक मिति २०५८।१।८ मा विपक्षी नं.१ देखि ७ सम्मका व्यक्तिहरू सगोलमा हुनुहुन्छ। साँगोलमा खाएको ऋण अंशबण्डाको १८ नं. र दण्ड

सजायको २६ नं. ले सगोलमा तिर्नुपर्ने हुन्छ। वण्डापत्रको लिखत तमसुक मिति भन्दा पछि मिति २०६९।१।१४ मा पारित भै मेरो धन मुस्याउने दुर्नियतले विपक्षी नं.१ ले नगद बुझी अचल जती विपक्षी नं.२ देखि ८ सम्मकालाई भाग लगाई ०५३ सालमा मानो छुट्टिएको व्यहोरा पारेकोलाई आधार लिन कदापी मिल्दैन।

अतः बेहिसाबसँग निवेदन ग्रहण गरी पुनरावेदन अदालत हेटौडाले मिति २०६९।१०।११ को आदेशबाट बारा जिल्ला अदालतको मिति २०६९।५।१५ को आदेशलाई बदर गरी रोक्का जग्गा फुकुवा गर्न आदेश र विपक्षी बारा जिल्ला अदालत को तहसिल शाखाबाट विपक्षी मालपोत कार्यालयलाई मिति २०६९।११।४ मा लेखेको पत्र, मिति २०७०।१।२५ को आदेश लगायतका यससँग सम्बन्धित सम्पूर्ण काम कारवाही उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी कानून बमोजिम फैसला कार्यान्वयन गर्नु भनी विपक्षी बारा जिल्ला अदालत र सो अदालतको तहसिल शाखाको नाउँमा परमादेशको आदेश जारी गरी पाउँ। साथै रिट निवेदनको किनारा नलाग्दासम्म निवेदकको माग बमोजिम विपक्षी नं. २,३,४,५,६,७,८,११ का नाउँमा माथि उल्लेखित जग्गाहरु हक हस्तान्तरण नगर्नु, नगराउनु, यथास्थितिमा राख्नु भनी, विपक्षी बारा जिल्ला अदालत र पुनरावेदन अदालत हेटौडालाई बिगोको कारवाही यथास्थितिमा राखी राख्नु, लगत नकाट्नु भनी सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ४१(१) बमोजिम अन्तरिम आदेश समेत जारी गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको रिट निवेदन।

निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी गर्नु पर्ने कारण नभएमा यो आदेश प्राप्त भएको मितिले १५ दिनभित्र आफैं वा आफ्नो कानून बमोजिमको प्रतिनिधी मार्फत लिखित जवाफ पेश गर्नु भनी विपक्षीहरुको नाममा म्याद सुचना पठाई लिखित जवाफ आएपछि वा अवधी नाघेपछि नियमानुसार पेश गर्नु। साथै प्रस्तुत रिट निवेदनको अन्तिम किनारा नलागेसम्म पुनरावेदन अदालत हेटौडाको मिति २०६९।१०।११ को जग्गा फुकुवा गर्ने गरी भएको आदेश यथास्थितिमा राख्नु भनी सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ४१(१) बमोजिम विपक्षीहरुको नाउँमा अन्तरिम आदेश जारी गरिदिएको छ भन्ने व्यहोराको यस अदालतको मिति २०७०।३।९ को आदेश।

यस अदालतबाट कानून बमोजिम भएको आदेशले निवेदकले रिट निवेदनमा उल्लेख गरे बमोजिमको निजको कानूनी र संवैधानिक हक हनन नभएकोले सम्मानित अदालतको असाधारण क्षेत्रमा प्रवेश गरी दिनु भएको विपक्षी निवेदकको रिट निवेदन

खारेज भागी हुँदा खारेज गरी पाँउ भन्ने व्यहोराको विपक्षी पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको लिखित जवाफ ।

प्रचलित कानून बमोजिम कुनै अड्डा/अदालत वा सरकारी कार्यालयबाट कुनै घर जग्गा रोक्का राख्न वा त्यस्तो रोक्का राखिएको घर जग्गा फुकुवा गर्न लेखी आएमा मालपोत कार्यालयले लेखी आए बमोजिम त्यस्तो घर जग्गा रोक्का वा फुकुवा गरिदिनुपर्छ भन्ने मालपोत ऐन, २०३४ को दफा ८ (ख) (२) मा व्यवस्था भए बमोजिम रोक्का राख्ने र फुकुवा गर्ने कार्य यस कार्यालयबाट हुने गरेको छ । यसमा सम्मानित अदालतको आदेश बमोजिम प्रकरण २(ड) बमोजिमको कित्ता, जग्गा हक हस्तान्तरण हुन नपाउने गरी रोक्का राखिएकोले यस कार्यालयलाई विपक्षी बनाई दिएको रिट निवेदन खारेज भागी छ । खारेज गरी पाँउ भन्ने व्यहोराको विपक्षी मालपोत कार्यालय, बाराको लिखित जवाफ ।

यस अदालतबाट जग्गा फुकुवा भई सदिक मियाँले दिनु भएको वि.दे.नं. ४५० को विगो मुद्दामा यस अदालतको मिति २०६९।५।१५ को आदेश वदर भई लेनदेन मुद्दामा निवेदकहरुको जग्गाको रोक्का फुकुवा गरी दिनु भनी मिति २०६९।१०।११ मा पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट आदेश भई रोक्का जग्गा फुकुवा भएको देखिँदा प्रतिवादीका नाउँको स्वतन्त्र जग्गा देखाउन वादीलाई तारेख तोकी देखाएमा नियमानुसार गर्नु भनी तहसिलदारबाट मिति २०७०।१।२५ मा आदेश भई वादीहरुलाई स्वतन्त्र जग्गा देखाउनका लागि तारेख तोकिएकोमा निजले सर्वोच्च अदालतबाट मेरो रिट निवेदनको अन्तिम किनारा नलागेसम्म विगो मुद्दा मुलतवी राखी पाउँ भनी दिनु भएको निवेदन माग बमोजिम विगो मुद्दा मिति २०७०।३।२३ गते मुलतवी राखिएको हुँदा निवेदकको निवेदन माग बमोजिमको आदेश जारी हुनु पर्ने होइन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउन अनुरोध गर्दै दे.नं. १६४० को लेनदेन मुद्दाको फैसला सहितको सक्कल मिसिल र वि.दे.नं. ४५० को भरी भराउ मुद्दाको मुलतवी मिसिल यसै साथ राखी पठाइएको व्यहोरा अनुरोध छ भन्ने व्यहोराको विपक्षी बारा जिल्ला अदालत तथा तहशिल शाखा, बारा जिल्ला अदालतको लिखित जवाफ ।

नियम बमोजिम पेशी सुचिमा चढी निर्णयको लागी यस ईजलासमा पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा निवेदकको तर्फबाट उपस्थित विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री हरिहर दाहाल र अधिवक्ता श्री राजु कटुवालले तमसुक गर्दाको समयमा विपक्षीहरु सवैजना संगोलमा भएको अवस्था छ । संगोलमा खाएको ऋण अंशबण्डाको १८ नं र दण्डसजायको २६ नं

ले सगोलमा नै तिर्नुपर्ने हुन्छ। वण्डापत्रको लिखत तमसुक मिति भन्दा पछि तयार भएको अवस्थामा २०५३ सालमा मानो छुट्टीएको भनी मात्र मिल्दैन। २०५३ सालमानै मानो छुट्टीएको भनी विपक्षीहरूले दावी गरेको भएतापनि सो कुरा रजिष्ट्रेशनको १ नं अनुसार लिखत पारित गराएको अवस्था छैन। निवेदकको तमसुक हुँदा संगोलमा रहेकालाई मानो छुट्टीएको भनी रोक्का सम्पत्ति फुकुवा गर्न मिल्दैन। निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी हुनुपर्छ भनी बहस गर्नु भयो।

उपरोक्त बहस जिकिर सुनी निवेदन साथ संलग्न मिसिल अध्ययन गरी हेर्दा प्रस्तुत निवेदनमा निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी गर्नुपर्ने हो वा होइन? सोही सम्बन्धमा निर्णय गर्नु पर्ने देखियो।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा यसमा निवेदकसँग विपक्षी जहिर मिया अंसारीले नगद रु ६१,००० कर्जा लिएकोमा भाखाभिन्न तिर्न नसकि बारा जिल्ला अदालत समक्ष लेनदेन मुद्दा चलेकोमा निवेदकले साँवा व्याज पाउने गरी फैसला भएको रहेछ। बारा जिल्ला अदालतबाट नै मुलुकी ऐन, अ.व. १७१ ख नं बमोजिम रोक्का आदेश समेत भएकोमा विपक्षीका सगोलका अंशियारहरूले अ.व. १७१ क नं बमोजिम रोक्का आदेश खारेज गरी फुकुवा गरी पाँउ भनी बारा जिल्ला अदालतमा मिति २०६९।३।२६ गतेका दिन निवेदन दिदा बारा जिल्ला अदालतबाट रोक्का जग्गा फुकुवा गर्न मिल्दैन भन्ने आदेश भएको रहेछ भने सो आदेशका उपर विपक्षीहरूले पुनरावेदन अदालत हेटौडामा अ.व. १७ नं बमोजिमको निवेदन दायर गरेकोमा सो अदालतबाट फुकुवा गर्न मिलेन भनी बारा जिल्ला अदालतबाट भएको आदेश बदर गर्ने गरी आदेश भएको देखिन्छ। यसरी पुनरावेदन अदालतबाट बारा जिल्ला अदालतबाट भएको आदेश बदर गरी जग्गा फुकुवा गर्ने आदेश गरेकोमा पुनरावेदन अदालत हेटौडाको सोही आदेशको वैधानिकतालाई चुनौती दिदै प्रस्तुत रिट निवेदन दायर भएको रहेछ। विपक्षीहरूको लिखित जवाफ अध्ययन गरी हेर्दा विपक्षीहरू मालपोत कार्यालय बारा, बारा जिल्ला अदालत तथा पुनरावेदन अदालत हेटौडाले कानूनको रित बमोजिमनै आफूहरूले कामकारवाही गरेको हुँदा निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी गर्नु पर्दैन भनी जिकिर लिएको देखिन्छ भने अन्य विपक्षीहरूले लिखित जवाफ पेश गरेको देखिदैन।

पुनरावेदन अदालत हेटौडाले बारा जिल्ला अदालतको आदेश बदर गर्नेगरी आदेश गर्दा विपक्षीहरूको विचमा २०५३ सालमानै मानो छुट्टीएको मानी सो मिति भन्दा पछि मिति २०५८।१।८ मा खडा भएको कपाली तमसुकको आधारमा लेनदेन मुद्दा

परी फैसला भएको हुँदा मानो छुट्टिएको मिति पछीको कारोवारमा अंशवण्डा भैसकेको अन्य अंशियारहरुको सम्पत्तिमा दावी गर्न नमिल्ने र लेनदेन मुद्दामा निवेदकहरुलाई प्रतिवादी नवनाएको तथा निवेदकहरुलाई नबुझी प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त विपरित भएको भन्ने आधार बनाएको देखिन्छ। यसरी पुनरावेदन अदालतबाट २०५३ सालमानै मानो छुट्टिएको मानेतापनि सो कुरा पुष्टि हुन सकेको देखिदैन। मुलुकी ऐन रजिष्ट्रेशनको महलको १ नं ले मानो छुट्टिएको लिखत अनिवार्य रुपमा रजिष्ट्रेशन हुनुपर्ने वाध्यात्मक व्यवस्था गरेको छ। तर विपक्षीहरु विच २०५३ सालमानै मानो छुट्टिएको लिखत पारित भएको देखिदैन। यस अवस्थामा विपक्षीहरु विच २०५३ सालमानै मानो छुट्टिएको भन्ने जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन। यसै सन्दर्भमा जनकलाल प्रसाद यादव वि. कृत बहादुर साह समेत भएको सम्बत् २०६२सालको रिट नं ३८०१ को उत्प्रेषणको रिट निवेदनमा यसै अदालतबाट रजिष्ट्रेशन महलको १ नं ले मानो छुट्टिएको लिखत अनिवार्य रुपमा रजिष्ट्रेशन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको कारणले साहुको रकमलाई असर पार्नेगरी पक्षहरुको सहमतीले मानो अलग भएको मिति कायम गर्ने हो भने न्याय मर्न जान्छ भनी मिति २०६६।१२।३ मा संयुक्त ईजलासबाट व्याख्या गरेको देखिन्छ।

मिसिल संलग्न प्रमाणहरुको अध्ययन गरी हेर्दा निवेदक र विपक्षी जहिर मिया अंसारी विचमा मिति २०५८।१।८ मा तमसुक भएको देखिन्छ भने विपक्षीहरुको विचमा मिति २०६१।१।१४ मा मात्र वण्डापत्रको लिखत पारित भएको देखिन्छ। यसरी तमसुक भएको मिति भन्दा पछाडि मात्र वण्डापत्रको लिखत भएको अवस्थामा तमसुक हुँदाको समयमा विपक्षीहरु एकाघर सँगोलमा नै भएको मान्नु पर्ने हुन्छ। मुलुकी ऐन अंशवण्डाको १८ नं ले लेनदेन व्यवहारको ८ नं बमोजिम लगाएको ऋण सबै अंशियारलाई भाग लाग्ने व्यवस्था गरेको छ भने दण्ड सजायको २६ नं ले दुनियाको विगो वापत जायजात गर्दा त्यो धन खाने बाह्र वर्षदिखि माथिका ऐन बमोजिम मानु नछुट्टी सँग बसेका वा त्यो धन खादा सँग बसेका पछि भिन्न हुनेको अंश समेत जायजात गर्नुपर्छ भन्ने व्यवस्था गरेको छ। यस अवस्थामा निवेदक तथा विपक्षी जहिर मिया अंसारी विचमा भएको लेनदेन बापत सृजना भएको दायित्वमा तत्कालिन अवस्थामा एकाघर सँगोलमा रहेका यि अन्य विपक्षीहरुको पनि जिम्मेवारी रहेको देखिन्छ। यसरी निवेदक र विपक्षी जहिर मिया अंसारी विचको लेनदेन विपक्षीहरु एकाघरको सँगोलमा रहदाकै समयमा भएको अवस्थामा निजहरुको समेत दायित्व हुने देखिन्छ। २०५३ सालमानै मानो छुट्टिएको लिखत पारित नभएको, २०६१।१।१४ मा कपाली तमसुक खडा भएको मिति

भन्दा पछि २०६१।१।१४ मा बण्डा हुनेगरी लिखत भएको र सो लिखतमा सम्म २०५३ सालमा मानो छुट्टिएको भन्ने व्यहोरा उल्लेख गरेकोमा सो व्यहोरा साहुको ऋण मान्ने उद्देश्यले मात्र अंशियारहरु मिलि ऋणीको नाउँमा जग्गा नराखी कलुषित रुपमा २०५३ सालमा मानो छुट्टिएको भनी उल्लेख गरेको देखिदा मानो छुट्टिएको मिति पछिको कारोवारमा अंशवण्डा भैसकेको अन्य अशियारको सम्पतिमा दावी गर्न नमिल्ने भन्ने आधारमा बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।५।१९ मा भएको आदेशलाई वदर गरी विपक्षीहरुको जग्गाको रोक्का फुकुवा गरिदिनु भनी पुनरावेदन अदालत हेटौडाबाट मिति २०६९।१०।११ को आदेश उत्प्रेषणको आदेश द्वारा वदर हुने ठहर्छ। सो हुनाले कानून बमोजिम लेनदेन मुद्दाको फैसला बमोजिम विगो भराउने कार्य कार्यान्वयन गर्नुभनी विपक्षी वारा जिल्ला अदालत बाराको नाममा परमादेशको आदेश समेत जारी हुने ठहर्छ। यस आदेशको जानकारी विपक्षीहरुलाई दिई दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाइदिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत:- सन्देश श्रेष्ठ

कम्प्युटर अपरेटर:- यामप्रसाद रेग्मी

संवत् २०७३ साल आश्विन महिना ४ गते रोज ५ शुभम् -----